

Aleksander Jackowski urodził się 19 stycznia 1920 roku. Srogie styczniowe mrozy, zima, a potem i polskie nieszczęścia 2010 roku sprawiły, że Jubileusz naszego redaktora nie tylko trwale zapisanego w dziejach pisma, ale stale obecnego w stopce i w naszych sercach, towarzyszącego twórczo nadal naszym poczynaniom przesunął się nieco w czasie i mogliśmy obejść go dopiero w czerwcu, w bardziej sprzyjających warunkach klimatycznych i odpowiedniej, nie tak jeszcze upalnej ale gorącej aurze solidnego lata. Spotkanie to zawdzięczamy nie tylko inicjatywie redakcji i przyjaciół „Jacka”, ale przede wszystkim Dyrekcji Instytutu Sztuki PAN, która w postaci triumviratu – a właściwie trzeba by powiedzieć – triumfeminatu: prof. prof. Elżbiety Witkowskiej-Zaremby, Ewy Dahlig-Turek, Danuty Kuźnickiej – dwu muzykolożek i jednej teatrolożki, (warto przy tym zaznaczyć, że pod względem obsady dyrektorskiej według parytetu poci, Instytut spełnia najwyższe europejskie standardy: 100%), postanowiła uhonorować naszego drogiego Jubilata za Jego zasługi Złotym Medalem Instytutu Sztuki PAN.

Myszę, że nagroda ta w szczególny sposób może być Jackowi bliska, bowiem autorem wręczonego medalu był przecież Jerzy Jarnuszkiewicz, wybitny rzeźbiarz, arcy mistrz sztuki medalierskiej, zaprzyjaźniony z Jackiem. Żona profesora Jarnuszkiewicza – Jadwiga należała do najbliższych współpracowniczek Jacka w zespole redakcji „Polskiej Sztuki Ludowej”, była też współautorką wspaniałego albumu, dzieła i syntezy Aleksandra Jackowskiego *Sztuka ludu polskiego* (1967), wydanego również w wersji anglo- i niemieckojęzycznej (Aleksander Jackowski, Jadwiga Jarnuszkiewicz, *Folk Art of Poland, Polnische Volkskunst*, 1968). Pamięci postaci Jerzego Jarnuszkiewicza poświęcił Jackowski obszerny artykuł, zamieszczony niedawno na tych łamach w jubileuszowym numerze na 60-lecie pisma: *Jerzy Jarnuszkiewicz – szkic do portretu* („Konteksty” nr 1/2007, s. 71-98). Kto wie, zresztą, czy to nie z inicjatywy Jacka Instytut Sztuki ongiś nie zamówił – w postaci złotej, srebrnej i brązowej – wykonanie przez Jerzego Jarnuszkiewicza medalu, mającego służyć na podobne jubileuszowe okazje i dla honorowania osób szczególnie zasłużonych dla sztuki i kultury w Polsce. Gdyby tak było (nie pora teraz, by weryfikować i drobiazgowo sprawdzać ten domysł) – można by powiedzieć, że czas zatoczył swe koło. Że na zasadzie krążenia czasu, a może bardziej na zasadzie – idź złoto do złota – medal ten „wrócił”, czy trafił w najbardziej godne ręce.

Aleksander Jackowski urodził się w 1920 roku i należy do tego niezwykłego rocznika 1920. Warto się przy tym wyjątkowym czasie na chwilę zatrzymać.

Po pierwsze: rok 1920 (jak i 2010, w którym obchodziliśmy Jacka Jubileusz) to rok Jakubowy. A Rok Święty Jakubowy, (łac.) *Annus Sanctus Iacobeo*, (hiszp.) *Año Santo Jacobeo*, (fr.) *Année Sainte Compo-*

ZBIGNIEW
BENEDYKTOWICZ

Aleksander Jackowski rocznik 1920

stellane – rok jubileuszowy, obchodzony jest, gdy święto św. Jakuba Apostoła, tj. 25 lipca, przypada na niedzielę. Możliwość taka pojawia się w sekwencji co 6, 5, 6 i 11 lat. Wierni, którzy nawiedzą grób św. Jakuba w katedrze w Santiago de Compostela (lub innym miejscu, w którym znajdują się relikwie św. Jakuba), odmówią modlitwy w intencjach podanych przez papieża oraz przystąpią w czasie 15 dni przed lub 15 dni po nawiedzeniu grobu do spowiedzi i komunii mogą otrzymać odpust zupełny. Pierwszy rok święty przypadł w 1126 a ustanowiony został przez Kaliksta II. Następny Rok Jakubowy, przypadający według wspomnianej sekwencji: co 6-5-6 i 11 lat, obchodzony będzie w 2021 r.

Aleksander Jackowski należy do tego niezwykłego, jak nazywam go na prywatny użytek: „papieskiego”, (bo w tym samym roku urodził się Karol Wojtyła – papież Jan Paweł II) rocznika i pokolenia 1920, obfitującego wieloma wybitnymi postaciami. Wystarczy wspomnieć, że w 1920 wraz z Jackiem urodzili się m.in., w styczniu: Isaac Asimov (amerykański pisarz *science fiction*); dokładnie w tym samym dniu, co Jacek – 19 stycznia – Javier Pérez de Cuéllar (Sekretarz Generalny ONZ), dzień później – 20 stycznia – Federico Fellini, 23 stycznia Gottfried Böhm (niemiecki architekt i rzeźbiarz, laureat Nagrody Pritzкера), dalej – nie wymieniając już miesięcy, ani dokładnych dat – Władysław Markiewicz (socjolog), Faruk I (przedostatni król i ostatni faktyczny władca nowożytnego Egiptu), Boris Vian (francuski pisarz, poeta, tłumacz i muzyk), Toshirō Mifune (japoński aktor filmowy), Ravi Shankar (indyjski kompozytor i wirtuoz gry na sitarze), Maciej Słomczyński (pisarz, tłumacz), Richard von Weizsäcker (niemiecki polityk, prezydent Republiki Federalnej Niemiec), Jacek Woźniakowski (historyk sztuki, pisarz, eseista, edytor), Irena Anders (artystka rewiowa, pieśniarka, działaczka polonijna w Wielkiej Brytanii. Druga żona Gen. Władysława Andersa), Aleksy Dawidowski (pseudonim „Alek”, podporucznik AK), Leopold Tyrmand (pisarz, publicysta), John Chadwick (brytyjski filolog klasyczny, wraz z Michaeliem Ventrisem odczytał pismo linearne B), Marcel Reich-Ranicki

(niemiecki krytyk literacki polsko-żydowskiego pochodzenia), François Jacob (francuski genetyk, laureat Nagrody Nobla), aktorzy: Ignacy Machowski, Yul Brynner (amerykański aktor, pochodzenia rosyjskiego, laureat Nagrody Oscara), Ludwik Benoit. Bohdan Osadczyk (ukraiński publicysta i dziennikarz, badacz historii Europy Środkowo-Wschodniej), Charles Bukowski (amerykański poeta i powieściopisarz niemieckiego i polskiego pochodzenia), Stefan Stuligrosz (dyrygent chórów, twórca Chóru Chłopięco-Męskiego „Poznańskie Słowiki”, kompozytor), Charlie Parker (amerykański muzyk jazzowy), Aleksandr Zinowiew (rosyjski socjolog, filozof), – Melina Mercouri (grecka piosenkarka, aktorka, polityk), Dave Brubeck (amerykański pianista i kompozytor jazzowy). Mocny rocznik!

Swoje życie Aleksander Jackowski opisał w książce *Na skróty* (wydanej w 1995 roku przez „Pogranicze” w Sejnach). Książka Jacka uzyskała Nagrodę „Polityki” za 1996 r. w dziedzinie najnowszej historii Polski w kategorii pamiętników i wspomnień. W przywołanym już jubileuszowym numerze na sześćdziesięciolecie pisma zamieściliśmy posłowie do przygotowywanego wówczas drugiego wydania tej książki (A. Jackowski, *Na skróty. Posłowie, „Konteksty”* nr1/2007 s. 148-159). Ale mimo to, że w swojej książce Jacek sięga do czasu głębokiego dzieciństwa (pierwsze zapamiętane wydarzenie w wieku: „gdy musiałem mieć nie więcej niż rok – półtora”) warto na chwilę jeszcze zatrzymać się przy niektórych szczegółach owego niezwykłego 1920 roku i wybranych (dzięki nieocenionym zbiorom dzisiejszej wikipedii) wydarzeniach, towarzyszących narodzinom Jacka, przypomnieć je dla uzmysłowienia sobie ducha tamtego czasu.

Znow zaczniemy od Stycznia: 3 stycznia – wojna polsko-bolszewicka: rozpoczęła się akcja zaczepna grupy wojsk gen. Edwarda Rydza-Śmigłego przeciwko bolszewikom na Dyneburg (Łotwa). Po całodziennych zaciętych walkach przy 30-stopniowym mrozie oddziały polskie weszły do miasta. 4 stycznia – z Krakowa wyjechał pierwszy wagon prezentów zebranych w mieście dla żołnierzy frontu litewsko-białoruskiego (w Krakowie przygotowano ogółem około 35 tys. paczek). 7 stycznia – z powodu braku węgla pracę przerwała krakowska gazownia miejska. Zgasły lampy uliczne, a w wielu domach przestały działać piece. Dostawy gazu wznowiono następnego dnia rano, po otrzymaniu niewielkiego transportu węgla. Takie przerwy pojawiały się w Krakowie jeszcze kilka razy w ciągu tej zimy. 10 stycznia Gdańsk stał się Wolnym Miastem według postanowień traktatu wersalskiego. Polska odzyskała dostęp do Bałtyku (72 km pas wybrzeża od Orłowa po Jezero Żarnowieckie). W ramach wymiany do Polski przybył pierwszy transport polskich uchodźców i zakładników z Rosji. 14 stycznia – Sejm uchwalił ustawę, na mocy, której do obiegu na terenie Galicji wprowadzono markę polską, zastępując korony austriackie.

15 stycznia – wprowadzenie marki polskiej jako waluty obowiązującej w Polsce. 17 stycznia wojsko polskie pod wodzą gen. broni Józefa Hallera przekroczyło linię demarkacyjną pod Nieszawą. Polska rozpoczęła przejmowanie Pomorza Gdańskiego przyznanego traktatem wersalskim. 18 stycznia – oddziały polskie weszły do Torunia. **19 stycznia** – Sejm uchwalił ustawę o obywatelstwie polskim. 20 stycznia – oddziały Frontu Wielkopolskiego wkroczyły do Bydgoszczy, entuzjastycznie witane przez Polaków. 22 stycznia – pierwsze po wojnie przyznanie orderu Virtuti Militari. 31 stycznia wkroczenie Wojska Polskiego do Chojnic i przyłączenie ich po 148 latach zaborów do ojczyzny. Luty: to także i czas Plebiscytu na Górnym Śląsku: oddziały angielskie i włoskie obsadziły tereny plebiscytowe na Górnym Śląsku i w Olsztynskim. 8 lutego – oddziały brytyjskie i wysoki komisarz Ligi Narodów, Reginald Tower, przejęli Gdańsk z rąk Niemców. 10 lutego – zaślubin Polski z morzem w Pucku dokonał generał Józef Haller. Tym samym potwierdzono wykonanie jednego z punktów postanowień traktatu wersalskiego przyznającego Polsce 140-kilometrowy odcinek wybrzeża. 11 lutego – plebiscyt na Górnym Śląsku: władzę na Górnym Śląsku objęła Komisja Międzysojusznicza. 19 lutego – w Bytomiu powołano Polski Komitet Plebiscytowy z Wojciechem Korfantym na czele. 20 lutego – w Świętochłowicach założono Klub Sportowy Śląsk Świętochłowice. 20-22 lutego – w Zakopanem odbyły się 1. narciarskie mistrzostwa Polski (Franciszek Bujak zwyciężył w biegu na 18 km). 10 marca – wojna polsko-bolszewicka: wojska rosyjskie rozpoczęły ofensywę na zachód. 19 marca Józef Piłsudski został Pierwszym Marszałkiem Polski. 29 maja – Armia Czerwona rozpoczęła ofensywę na Ukrainie. 5 czerwca – 1 Armia Konna Siemiona Budionnego przerwała front polsko-rosyjski. 10 czerwca – wojska polskie i ukraińskie na skutek ofensywy Armii Czerwonej wycofały się z Kijowa. 23 czerwca – utworzenie rządu Władysława Grabskiego. 1 lipca – powołanie Rady Obrony Państwa. 4 lipca – ruszyła ofensywa Tuchaczewskiego. W ciągu dwóch tygodni bolszewicy zajęli Mińsk, Wilno, Grodno (19 lipca) i Pińsk. 15 lipca Górny Śląsk otrzymał szeroką autonomię. 16-18 lipca – na stadionie Pogoni Lwów odbyły się I Mistrzostwa Polski w lekkiej atletyce, 24 lipca – został powołany Rząd Obrony Narodowej z Wincentym Witosem jako premierem. Członkami rządu byli także m.in. Ignacy Daszyński, Gabriel Narutowicz i Maciej Rataj. 27 lipca Armia Czerwona zajęła twierdzę Osowiec. W obliczu ciężkiej sytuacji na froncie i zagrożenia kraju episkopat polski oddał Polskę pod opiekę Matki Boskiej. 28 lipca Armia Czerwona zajęła Białystok, a 31 lipca – twierdzę Brześć nad Bugiem. 12-25 sierpnia – bitwa warszawska zakończona zwycięstwem wojsk polskich nad oddziałami Armii Czerwonej dowodzonej przez Tuchaczewskiego. 25 sierpnia zakończyła się bitwa

warszawska. W tym samym dniu na rozkaz polskiego dowództwa zakończono II powstanie śląskie. Powołano mieszaną Policję Plebiscytową. 31 sierpnia – bitwa pod Komarowem. W wyniku ofensywy na froncie południowym Rosjanie znaleźli się w odwrocie. 16 września – zakończyła się bitwa pod Dytiatynem. 19 września – rozpoczęła się bitwa nad Niemnem (trwała do 26 września). Październik – w Warszawie odbył się pierwszy w Polsce pokaz gry w rugby.

Wydarzenia na świecie: 1 stycznia – oficjalna data utworzenia Reichswehry. 7 stycznia – Biała Armia admirała Aleksandra Kołczaka poddała się w Krasnojarsku. Rozpoczął się Wielki Syberyjski Lodowy Marsz. 9 stycznia – w Wielkiej Brytanii ogłoszono, że zostanie wybudowanych milion domów dla weteranów pierwszej wojny światowej. Obietnica nigdy nie została zrealizowana w pełni. 10 stycznia Traktat wersalski wszedł w życie. Powołano do życia Radę Ligi Narodów. 16 stycznia wprowadzenie prohibicji w Stanach Zjednoczonych Ameryki. 21 stycznia – w Paryżu zakończyła się konferencja pokojowa po I wojnie światowej. Wzięło w niej udział 27 zwycięskich państw. Polska reprezentowana była przez Ignacego Paderewskiego, Romana Dmowskiego oraz Władysława Grabskiego. 9 lutego – Liga Narodów przyznała Spitsbergen Norwegii. 14 lutego – powstała Liga Kobiet Głosujących (*League of Women Voters*) w Chicago, organizacja polityczna domagająca się dla kobiet prawa do głosowania. 22 lutego – w miejscowości Emeryville w Kalifornii odbyły się pierwsze wyścigi psów goniących za imitacją zająca. 24 lutego – w Monachium Adolf Hitler przedstawił swój program dla Narodowosocjalistycznej Niemieckiej Partii Robotników (NSDAP). 3-4 maja – Francuzi Bossoutrot i Bernard ustanowili rekord świata długości lotu balonem 1 915,2 km. 13 czerwca – Poczta Stanów Zjednoczonych (*United States Postal Service*) zdecydowała, że dzieci nie mogą być przesyłane jako przesyłka w paczce. 18 sierpnia – dziewiętnasta poprawka do konstytucji Stanów Zjednoczonych zabroniła władzom federalnym i stanowym dyskryminować wyborców ze względu na płeć (kobiety uzyskały prawo wyborcze chronione przez konstytucję). 20 sierpnia – w Detroit w Stanach Zjednoczonych powstała pierwsza na świecie komercyjna stacja radiowa. 26 sierpnia – weszła w życie 19. poprawka do konstytucji USA: kobiety w otrzymały prawa wyborcze. 1 września – Francja utworzyła Liban, pozostający pod jej protektoratem do 1946. 5 września – rozpoczęły się wybory prezydenta Meksyku. 29 września – pierwsze domowe radio ukazało się w sprzedaży w USA – było to radio marki „Westinghouse” i kosztowało 10 dolarów. 2 listopada w Pittsburghu nadawanie rozpoczęła stacja radiowa KDKA należąca do Westinghouse Electric Corporation (pierwsza regularna stacja radiofoniczna na świecie). Jej pierwsza audycja dotyczyła wyborów prezydenckich.

11 listopada – w Wielkiej Brytanii po raz pierwszy pochowano Nieznanego Żołnierza w Opactwie Westminsterkim, a w ślad za tym groby takie zaczęły stawać inne kraje. 15 listopada – w Genewie odbyło się pierwsze zgromadzenie Ligi Narodów. 17 listopada – Rada Ligi Narodów zaakceptowała konstytucję Wolnego Miasta Gdańska. 22 grudnia – w Rosji Radzieckiej na VIII Zjeździe Rad na wniosek Lenina przyjęto plan gospodarczy GOELRO.

Z wydarzeń kulturalnych: w 1920 laureatem nagrody Nobla w dziedzinie z literatury został Knut Hamsun; spośród zagranicznych premier filmowych miały swe miejsce: *Gabinet doktora Caligari* (Niemcy – reżyseria: Robert Wiene, scenariusz: Carl Mayer), *Droga na wschód* (USA – reżyseria i scenariusz: David Wark Griffith), *Golem* (Niemcy – reżyseria: Paul Wegener, Carl Boese, scenariusz: Paul Wegener). Wśród polskich książek pojawiły się: Zofii Nałkowskiej *Hrabia Emil*, Marii Rodziewiczówny – *Lato leśnych ludzi*; wśród zagranicznych Agathy Christie – *Tajemnicza historia w Styles* (*The Mysterious Affair at Styles*), Colette – *Ulubieniec* (*Chéri*), Francisca Scotta Fitzgeralda – *Po tej stronie raj* (*This Side of Paradise*), Ernsta Jüngera – *W stalowych burzach* (*In Stahlgewittern*), Sinclaira Lewisa – *Ulica Główna* (*Main Street*), Herberta George’a Wellsa *Historia świata* (*The Outline of History*), *Rosja we mgle* (*Russia in the Shadows*). Pośród polskiej poezji ukazały się: Anatola Sterna – *Futuryzje*, Tytusa Czyżewskiego – *Zielone oko*, Aleksandra Wata – *Ja z jednej i Ja z drugiej strony mego mopożelaznego piecyka*, Józefa Wittlina – *Hymny*, Bolesława Leśmiana – *Łąka*, Jana Lechonia – *Karmazynowy poemat*. Z dzieł naukowych ogłaszanych wówczas warto przywołać Zygmunta Freuda – *Poza zasadą przyjemności* (*Jenseits des Lustprinzips*).

Czemu miałoby służyć takie przypomnienie, taka wylizanka, takie zestawienie oprócz ujawnienia sposobu i możliwości dzisiejszego pisania historii, tworzenia historii w dobie (anonimowego, zespołowego) internetu i wikipedii? Przywołaniu ducha i prawdy tamtego czasu w większym (i szczegółowym) wymiarze? – Jak zamierzaliśmy? – Czy raczej – ukazaniu i uchwyceniu istnienia różnych nurtów – obok głównego, zazwyczaj wyznaczanego dynamiką wydarzeń politycznej historii – rytmów i rymów czasowych, z ich zakolami, osobliwościami i meandrami. Wskazaniu na istniejące zakamarki czasu? Na obecność „czasu wewnętrznego” w historii, związanego z istnieniem indywidualnych, niepowtarzalnych losów ludzkich. Zdaniu sobie sprawy z obecności i istnienia czasu wewnętrznego, zapisanego w indywidualnym doświadczeniu, jednostkowej, niepowtarzalnej i niewymienialnej pamięci ludzkiej.

Wracając do bohatera naszych dzisiejszych czasów, i tej uroczystości, i miejsca, w którym się ona odbywa, to sala ta (im. Juliusza Starzyńskiego) widziała nieraz

feerię kolorowych okładek „Polskiej Sztuki Ludowej” (choćby podczas pamiętnej, przygotowanej przez Zofię Bisiak, wystawy), którą tym razem zastąpił obraz zaledwie jednej okładki rzucony na ścianę, tej z rocznika 1987, przedstawiającej odpustowe, wielkie serce z piernika, z napisem „Kochamy Cię”. Warto bowiem przypomnieć (szczególnie młodszemu czytelnikom), że obok wspomnianej książki Jacka *Na skróty*, pod okładką tego rocznika kryje się *Festschrift* ofiarowany Jackowi w związku z jubileuszem 40 lat pisma i 35 lat Jackowego redaktorowania naczelnego – drugie źródło dla lepszego poznania naszego bohatera. Obok zgromadzonych w tym numerze („Polska Sztuka Ludowa” nr 1-4/1987) tekstów wybitnych autorów: antropologów kultury, etnografów, muzealników, folklorystów, literaturoznawców, historyków, historyków sztuki, historyków kultury, teatrologów, artystów, którzy specjalnie je napisali do tego numeru dla Jacka, znajdzie czytelnik pełną bibliografię prac Aleksandra Jackowskiego (za lata 1943-1987), a także i wiersz (wraz *facsimile* rękopisu) ks. Jana Twardowskiego dedykowany wtedy Jackowi:

Dziewczynka

p. Aleksandrowi Jackowskiemu

Świat stracił wiarę spochmurniał zagłady
wiek

dziewczynka w zeszytcie do religii rysuje
czysty śnieg

stajenkę matkę białą baranów silny
rząd

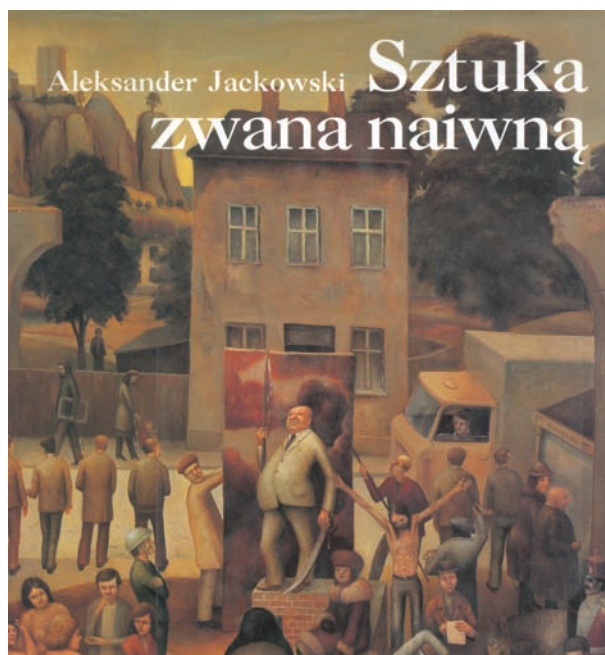
Ryknęło pociemniało już nawet Anioł
Stróż

przyjezdny nietutejszy
a ona wciąż ten święty śnieg
bo wierzy po raz pierwszy

Jak mówi się o winie – tak o Aleksandrze Jackowskim roczniku 1920 – chciałoby się i można by powiedzieć, że im starszy tym lepszy. Po wypełnieniu swojej misji redaktora naczelnego, nie tylko pisał i nadal pisze dla nas do „Kontekstów”, jest z nami, ale zrzuciwszy ciężar redaktorskich obowiązków zaczął wydawać coraz więcej, coraz lepszych i znaczących książek, na które widać wcześniej nie starczało czasu, czy nie było takich możliwości wydawniczych, m.in.: *Sztuka zwana naiwną* [1995], *O rzeźbach i rzeźbiarzach* [1997] *Obrazy ludowe* [1998], *Pejzaż frasołliwy. Kapliczki i krzyże przydrożne; Polska sztuka ludowa* [2002], *Miejsca i ludzie* [2003], *Świat Nikifora* [2005]. Tak się składa, że numer z relacją o Jego jubileuszu zamykać będzie 64 rocznik pisma. Numer ukaże się pewnie na początku 2011, i w ten sposób wprowadzi nas w także jubileuszowy dla pisma rok: „Konteksty. Polska Sztuka Ludowa” liczyć sobie będą 65 lat (1947-2011). Bo wiek

pisma to nie prosty rachunek dodawania (1947+65) czy odejmowania (2011-65) – liczy się go, jak zapisane strony, łącznie z pierwszą.

Jubileusz Jacka spotyka się z wiodącym w tym numerze tematem: *Pamięć PRL-u*. Życie Jacka – jak tu wspominał, przez 60 lat (dwie trzecie Jego życia) związane z Instytutem i pismem – przebiegło też w większej części w PRL. To także może być przyczynek do naszego spojrzenia na historię. Tak się składa, że ostatnie dwa numery rocznika 64 zaczynamy od akcentów uroczystych. W poprzednim otwierała je relacja z uroczystości wręczenia Nagrody Polskiego Pen Clubu im. Ksawerego i Mieczysława Pruszyńskich Profesorowi Wiesławowi Juszcakowi za Jego twórczość eseistyczną. W odpowiedzi na laudację w tekście *Lekcja pisania* („Konteksty” nr 2-3/2010) wspomina Juszcak swoją przyspieszoną edukację po wojnie (1945) w gimnazjum w Chrzanowie, wspaniałe postaci dwojga nauczycieli: Panią polonistkę i łacinnika, Pana od historii, którzy tej lekcji mu udzielili. Warto gdy myśli się o PRL, zwłaszcza w dobie pokusy pisania jej jednoznacznej, uproszczonej, czarno-białej historii zajrzeć i do tego tekstu. Warto o tym paradoksalnym wymiarze PRL, i takich ludziach, uformowanych w innym czasie, ba w innej epoce i Innym świecie, że istnieli, że tak czy inaczej, chcąc czy nie chcąc byli częścią tego PRL-u – warto o tym wewnętrznym wymiarze historii i o nich pamiętać. O tym mówić będą inne zgromadzone tu teksty i te jakie ukażą się w kolejnym, nadchodzącym numerze: *Antropologia i historia: pamięć PRL-u*.

Aleksander Jackowski, *Sztuka zwana naiwną*. 1995.
(Por. omówienie tej książki: Hanna Kirchner, *Sylwetka dziewięćdziesiąta i druga. O książce Aleksandra Jackowskiego, Sztuka zwana naiwną*, [w:] „Konteksty” nr 3-4/1995, s. 198-200; tamże wybór i przegląd innych recenzji).